

УДК 658.14

*Ковальова О.М., к.е.н., доцент кафедри економіки Сумського
національного аграрного університету*

СИСТЕМНІСТЬ І КОМПЛЕКСНІСТЬ В АНАЛІЗІ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Капітал – одна з найбільш використовуваних економічних категорій. Сутність його досліджувалася людством ще за часів античності.

Взагалі категорія «капітал» походить від латинського «capitalis», що означає - головний, основний.

Капітал – це багатоаспектне поняття, що проявляється у різноманітних формах його існування. Під загальним поняттям “капітал підприємства” розуміють різні його види, які характеризуються десятками термінів. Все це потребує відповідної систематизації термінів, які використовуються. Розглянемо форми існування капіталу за допомогою рис. 1.

Капітал, як головна економічна основа створення, функціонування і розвитку підприємства, у процесі свого функціонування забезпечує інтереси держави, власників і персоналу. Будь-яка організація, що веде виробничу чи іншу комерційну діяльність повинна мати капітал, що представляє собою сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності.

Для своїх цілей економісти відбивають поняття капіталу з двох сторін. *З однієї сторони* капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів. При цьому характеризується напрямок вкладення засобів, тобто визначається як саме підприємство використовує свій капітал. *З іншого боку*, якщо розглядати джерела фінансування, можна відзначити, що капітал - це можливість і сукупність форм мобілізації фінансових ресурсів для одержання прибутку, тобто визначається як саме підприємство формує капітал.

Рис. 1. Форми існування капіталу за основними класифікаційними ознаками
Сформовано автором на основі [1,2,3,4,5]

Незважаючи на значний перелік розглянутих класифікаційних ознак, вони все-таки не відображають всіх форм та видів капіталу підприємства, які використовуються в науковій термінології та практиці, оскільки капітал є багатоаспектним та багаторівневим поняттям.

Багатоваріантність форм капіталу підприємства обумовлює те, що при залученні та використанні капіталу слід враховувати комплекс взаємозв'язків, що виникають між різними формами капіталу, джерелами та напрямками його використання.

Залучення ресурсів підприємством - двоякий процес, що повинен розглядатися з двох позицій: з боку інвестора - як інвестиції, а з боку підприємства - як залучення джерел капіталу

для його формування. Для вирішення зазначених задач з позиції інвестора цілком достатньо застосування фінансових методів, що дозволяють визначити терміни повернення вкладених коштів і суми доходів від інвестицій. З погляду підприємства, у якому здійснюється формування капіталу, одних фінансових методів аналізу для визначення ступеня його відтворення, явно недостатньо. Тому виникає необхідність застосування і ряду інших методів і методик аналізу залучення ресурсів і оцінки ефективності їхнього використання.

Слід зазначити, що на сучасний момент, як за кордоном, так і в Україні, на практиці переважає вузький підхід до аналізу капіталу, що базується в основному на вирішенні задач по управлінню окремими видами активів підприємства і джерел їхнього формування. У зв'язку з цим власному капіталу як економічній основі бізнесу, системі, що включає в себе сукупність майнових відносин і зобов'язань, у практиці фінансового й управлінського аналізу, а також у теорії економічного аналізу не приділяється достатньої уваги. А сукупний капітал підприємства представляє собою систему ще вищого рівня, ніж власний капітал. В свою чергу сукупний капітал підприємства є частиною системи ще вищого рівня, наприклад, капітал материнської компанії тощо. Відповідно, при аналізі підприємницького капіталу слід використовувати системний підхід.

Система - безліч елементів, що пов'язані між собою взаємозв'язками та взаємовідносинами і утворюють цілісну величину. Це загальне визначення поняття «система» цілком повно характеризує і капітал підприємства, який також представляє собою систему, тобто певну цілісність, що складається з сукупності взаємопов'язаних елементів.

Будь-яка система вимагає комплексного системного підходу до її аналізу та дослідження.

Комплексний, системний підхід у теорії економічного аналізу був розроблений проф. А.Д.Шереметом більш 30 років тому, і нині широко й успішно використовується при проведенні аналізу діяльності підприємств. За його визначенням "Комплексний економічний аналіз передбачає також системне вивчення економіки підприємства, взаємний зв'язок і обумовленість окремих напрямків аналізу його діяльності, показників і факторів виробництва, комплексне виявлення резервів, як по окремих аналітичних

показниках, так і по найбільш загальних результативних показниках виробництва". [6]

Професор А.Д.Шермет при проведенні системного аналізу виділяє шість основних етапів.

1. Представлення досліджуваного об'єкта як системи, з визначенням цілей і умов її функціонування.
2. Розробка системи аналітичних і синтетичних показників.
3. Схематичне зображення системи.
4. Проведення класифікації факторів і показників, визначення взаємозв'язків між ними.
5. Формування моделі системи на основі попередніх етапів.
6. Проведення дослідження з використанням розробленої моделі.

Стосовно капіталу як складної економічної системи, багатоаспектність якої виявляється в існуванні великої кількості елементів та різновидів (рис.1), які знаходяться у взаємозв'язку між собою та іншими системами, то капітал як багаторівнева система вимагає й системи методів аналізу та показників обчислення, тобто для аналізу капіталу як системи доцільно використовувати системний підхід. При цьому комплексний (системний) підхід до аналізу капіталу визначається необхідністю вивчення всіх його складових частин і властивостей.

Системність аналізу капіталу обумовлюється взаємним зв'язком і взаємною залежністю елементів цієї системи. У свою чергу, система аналізу капіталу є частиною, підсистемою іншої більш складної системи - системи комплексного економічного аналізу діяльності підприємства.

Процес вивчення капіталу повинен містити в собі два основні системні дослідження аспекту: вивчення генетичних сторін системи (у даному випадку - це джерела та особливості формування капіталу) і вивчення функціональних сторін системи (процесу функціонування та використання капіталу).

Схематично системний підхід до аналізу капіталу як системи показано на рис.2.

Рис.2.Системний підхід до аналізу процесів формування та використання капіталу

У цьому зв'язку при використанні системного підходу до аналізу капіталу необхідно розглядати процеси його формування і розвитку з одного боку, і процеси його функціонування - з іншого, що дасть можливість виявити всі нереалізовані можливості та зміцнити фінансовий потенціал підприємства.

Список літератури:

1. Бланк И. А.Финансовый менеджмент. Учебный курс / И. А. Бланк. - 2-е изд., перераб. и доп. - К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.
2. Ковальова О. М. Управління фінансовим потенціалом підприємства: методологічний аспект/ Ковальова О. М. // Стан і перспективи

соціально-економічного розвитку суспільства ХХІ століття: збірник тез доповідей Міжнародної науково - практичної конференції студентів, магістрантів, аспірантів, молодих учених. – Харків, 17-18 квітня 2008 р. : КНТЕУ, ХТЕІ КНТЕУ, 2008. Ч. І. – с. 250-251

3. Конспект лекцій та завдання для самостійної роботи з дисципліни «Управління капіталом» (для студентів заочної форми навчання спеціальності 7.050107 – «Економіка підприємства») / Авт. Торкатюк В. І., Пан М. П., Коненко В. В. та ін. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 152с.
4. Ляшенко Г. П. Управління капіталом підприємства: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. / Державна податкова адміністрація України; Академія держ. податкової служби України. - Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 346с.
5. Швиданенко Г. О. Управління капіталом підприємства : Навч. посібник / Г. О. Швиданенко, Н. В. Шевчук. – К. : КНЕУ, 2007. – 440 с.
6. Шеремет А.Д. Комплексный экономический анализ деятельности предприятия / А.Д.Шеремет - М.: 1984 г. с. 7